

ДІТИ ЗІ СТАТУСОМ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНОЇ ОСОБИ

Діяльність соціального педагога у навчальному закладі

// Соціальний педагог № 1 (97), січень 2015

Людмила ТРЕТИННИКОВА, методист
Чернігівського обласного центру
практичної психології і соціальної роботи

Нині у країні виникла гостра необхідність у розширенні спектру соціальних, психологічних послуг, підвищенні рівня професійних можливостей спеціалістів психологічної служби системи освіти для забезпечення якісного соціально-психологічного супроводу навчально-виховного процесу.

Як і раніше, вразливими групами населення залишаються діти із соціально незахищених категорій. Проте з'являються й нові для українського суспільства категорії: сім'ї, члени яких загинули або були поранені під час трагічних подій, сім'ї військовослужбовців, сім'ї, які вимушено стають внутрішніми мігрантами. Надзвичайної уваги з боку фахівців психологічної служби потребують діти із сімей, у яких загинули рідні та близькі, друзі, знайомі.

Для зменшення негативних зовнішніх впливів на дитину та подолання негативних психологічних наслідків подій, що відбуваються в країні, для всіх учасників навчально-виховного процесу необхідна тісна співпраця адміністрації навчального закладу, педагогічних працівників із фахівцями психологічної служби. Лише в тандемі можна досягти дійсно позитивних результатів для дитини.

УВАГА!

Нині часто використовують неправильно визначені статуси для людей, які вимушені мігрувати (переселитися) з території свого постійного проживання у зв'язку із зовнішніми обставинами. Така плутанина ускладнює організацію процесу для задоволення соціальних потреб людей.

Для ефективної організації соціально-педагогічної роботи спеціалісту необхідно знати статус людини, якій надається допомога.

Біженець — це особа, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стала жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до соціальної групи або політичних переконань, перебуває за межами країни своєї громадянської належності... (Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08.07.2011 № 3671-Ⅵ).

Мігрант — це людина, що свідомо та з власної волі перетинає державні чи адміністративно-територіальні кордони з метою зміни місця проживання або без такої зміни.

Внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, що постійно проживає на території України, якого змусили чи який самостійно покинув своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру (ст. 1 Проекту Закону України про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб).

У своїй роботі з дітьми, сім'ї яких стали вимушеними внутрішніми мігрантами, доречно керуватись Порядком взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах, затвердженим наказом № 1983/388/452/221/556/596/106 від 14.06.2006 Міністерства сім'ї, молоді та спорту України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства праці, Міністерства транспорту України, Міністерства внутрішніх справ та Держдепартаменту з питань виконання покарань.

Коди складних життєвих ситуацій, які використовують у своїй роботі суб'єкти соціальної роботи відповідно до вищезазначеного наказу, збігаються із кодами, якими користується соціальний педагог. Це, у свою чергу, полегшує співпрацю та гарантує конфіденційність у роботі з дітьми, сім'ї яких потрапили у складні життєві обставини.

З метою оперативного налагодження соціально-педагогічної роботи та своєчасного надання необхідної допомоги дитині соціальному педагогу необхідно відстежувати момент її відвідання навчального закладу, а це можливе лише за співпраці з адміністрацією закладу.

Якщо в навчальному закладі з'явилася дитина, сім'я якої потрапила в складні життєві

обставини, соціальний педагог повинен першочергово вивчити базові потреби дитини: чи забезпечена вона одягом відповідно до сезону, чи регулярно харчується, чи перебуває в безпеці.

В обов'язковому порядку комісією навчального закладу проводиться обстеження умов проживання дитини.

Під час обстеження *складається акт обстеження матеріально-побутових умов проживання дитини*. Рекомендуємо проводити обстеження комісією, до складу якої входять представники закладу, у якому навчається та виховується дитина. Зазвичай до складу комісії обов'язково включають заступника директора з навчально-виховної роботи, соціального педагога, класного керівника дитини, громадського інспектора з охорони дитинства. За бажанням адміністрації навчального закладу або за відсутності фахівців до складу комісії можуть входити голова та члени батьківського комітету школи, заступник директора з науково-методичної роботи.

На основі акта та висновків, зроблених під час обстеження, *планується подальша соціально-психолого-педагогічна допомога дитині та її родині* із залученням до робочої групи всіх необхідних спеціалістів.

Окрім працівників системи освіти, до групи, за потребою, можуть входити представники державних установ (органів виконавчої влади, охорони здоров'я, районних (міських) центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді) та громадських організацій, благодійних фондів, що мають спеціальну підготовку з питань захисту прав дитини в мікрорайоні та області. Найчастіше до міждисциплінарної групи від державних установ залучають таких фахівців:

- працівників психологічної служби системи освіти (соціальних педагогів, практичних психологів);
- педагогічних працівників (заступників директора з виховної роботи, класних керівників, громадських інспекторів з охорони дитинства);
- працівників відділів освіти (представників органів опіки та піклування);
- працівників служби у справах дітей;
- працівників кримінальної міліції у справах дітей;
- медичних працівників.

ВАЖЛИВО!

Соціальний педагог в обов'язковому порядку повинен здійснювати соціально-педагогічний патронаж дітей-переселенців.

На базі навчального закладу соціально-педагогічний патронаж включає:

- виявлення дітей, які потребують соціально-педагогічної та/або психологічної допомоги і вивчення потреб дітей та їхніх родин. За основу можна взяти «Модель оцінки потреб дитини і її родини», розроблену Департаментом охорони здоров'я Об'єднаного Королівства Великобританії та Північної Ірландії;
- розробку індивідуального плану соціально-педагогічного супроводу дитини;
- сприяння в адаптації, дітей-переселенців до нових умов навчання та проживання через проведення тренінгів на підвищення рівня адаптивності дітей, розвиток комунікативних навичок, самопрезентації; ознайомлення дітей із місцевими звичаями та традиціями);
- представлення законних прав та інтересів дітей цієї категорії у виконавчих органах та судових органах влади;
- відновлення та підтримку сімейних зв'язків дитини;
- залучення постраждалих дітей до участі в діяльності позашкільних навчальних закладів з метою створення умов для їхньої самореалізації, розвитку творчих здібностей, зняття емоційної напруженості;
- проведення діагностичної і корекційно-відновлювальної роботи з дітьми, виходячи з індивідуальних характеристик дитини;
- співпрацю із соціальними службами з метою надання гуманітарної, матеріальної, соціальної допомоги;
- створення бази контактів, куди можна звернутися по допомогу: для відновлення документів; отримання всіх видів державної соціальної підтримки (пенсії, допомоги); отримання медичного обслуговування; для працевлаштування; влаштування дітей на навчання та виховання в дошкільні, шкільні, позашкільні навчальні заклади, гуртки, секції; отримання психологічної допомоги; отримання гуманітарної допомоги.

У вирішенні цього питання соціальному педагогові стане в нагоді Дорожня карта для людей,

переміщених у межах країни, для вирішення питань соціального захисту та забезпечення першочергових потреб, що розроблена Міністерством соціальної політики України (<http://www.mlsp.gov.ua>).

Важливими напрямками в роботі соціального педагога з дітьми, які належать до категорії внутрішньо переміщених осіб, залишаються:

- формування здорового способу життя і свідомого ставлення до власного здоров'я через реалізацію профілактичних і превентивних програм. Тут у нагоді стане впровадження профілактичної Програми Міністерства освіти і науки України «Сприяння просвітницькій роботі «рівний — рівному» серед молоді України щодо здорового способу життя» (для учнів 5—11-х класів). У проведенні протинаркотичної профілактичної роботи допоможе інформаційно-освітня протиалкогольна програма «Відверта розмова» для учнів 7—9-х класів та їхніх батьків; Українсько-німецький соціальний проект «Paig Play — Чесна Гра» допоможе у формуванні відповідальної поведінки та профілактики соціально-небезпечних захворювань, зокрема туберкульозу та ВІЛ/СНІДу; на розвиток статевого виховання учнівської молоді спрямований модуль «Дорослішай на здоров'я!» Програми Міністерства освіти і науки України «Сприяння просвітницькій роботі „рівний — рівному"» серед молоді України щодо здорового способу життя» (для учнів 9—11-х класів та учнів професійно-технічних навчальних закладів);

- профілактика девіантної поведінки, насилля та конфліктів у навчальному закладі;
- проведення корекційно-розвивальної роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки;

- профілактична робота з учасниками навчально-виховного процесу щодо запобігання суїцидальним тенденціям та діям серед учнівської молоді;

- забезпечення та психологічний супровід підготовки учнів до профільного та професійного самовизначення і життєвої самореалізації (Програмно-методичний комплекс забезпечення професійного самовизначення учнів старшої школи в умовах профільного навчання містить навчальні програми «Побудова кар'єри» (9, 17, 35, 70 год) для учнів 10—11-х кл.). Комплекс схвалений МОН України для використання в загальноосвітніх навчальних закладах (листи ІТЗО № 14.1/12-Г-954. № 14-1/12-Г-953- № 14.1/12-Г-952. № і4.і/і2-Г-95і від 23.06.2014). Слід приділити увагу різноманітності світу професій та донести до дітей інформацію про те, які професії користуються попитом на сучасному ринку праці.

У навчальних закладах серед учнів, педагогічних працівників та батьківської громадськості необхідно систематично проводити інформаційні заходи з метою формування толерантного ставлення суспільства до дітей, сім'ї яких опинилися в складних життєвих обставинах (наприклад, *«Вчимося бути толерантними», «Ми всі однакові», «Твори добро», «Чужих дітей не буває»*).

У межах психологічної просвіти педагогічних працівників практичні психологи, соціальні педагоги на нарадах при директорові, засіданнях педагогічної ради, методичних об'єднань, психолого-педагогічних семінарах, психологічних, соціально-педагогічних тренінгах, психолого-педагогічних практикумах, на заняттях школи педагогічної майстерності повинні надавати інформацію про особливості соціальної адаптації та активності дітей, які мають статус внутрішньо переміщеної особи. Доречним буде акцентувати увагу вчителів на створенні цими дітьми соціальних зв'язків з однолітками, однокласниками, їхньому рівні самооцінки, навичках самовираження (конструктивних та деструктивних), усвідомленні цінності свого здоров'я, життя та відповідальності за власні вчинки.

УВАГА!

Важливим у роботі соціального педагога є ознайомлення та роз'яснення нових законодавчих ініціатив уряду щодо захисту прав дитини.

Особливо це стосується необхідності відстеження нових законів та інших нормативно-правових актів, які зараз активно приймаються з метою захисту та надання допомоги особам у складних життєвих обставинах.

Саме тому соціальному педагогові слід поширювати інформацію про наявність та спектр діяльності державних установ та громадських організацій, де можна отримати допомогу серед педагогічних працівників та батьківської громадськості.

Подібна інформація може бути розміщена в куточку соціального педагога, практичного психолога, на стенді для інформування батьків та дітей. Основна умова розміщення такої інформації — загальний доступ до неї дітей, представників батьківської громадськості, педагогів.

Джерелами офіційної та методичної інформації для спеціаліста можуть стати:

- веб-сайти структурних підрозділів обласної державної адміністрації;
- сайт Міністерства соціальної політики України;
- обласний та районні центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- обласний координаційний центр допомоги громадянам України, які перемістилися з районів проведення антитерористичної операції та тимчасово окупованої території;
- обласний центр практичної психології і соціальної роботи.

Для налагодження ефективної консультаційної роботи з дітьми та сім'ями вимушених внутрішніх мігрантів працівники психологічної служби можуть створити консультативний пункт на базі навчального закладу або на рівні району, куди за потреби зможуть звертатися діти зі шкіл, у яких відсутні працівники психологічної служби.

Використані джерела

1. Бочкор Н. П., Калачник О. А., Ковальчук Л. Г. Актуальні напрями та зміст соціально-педагогічної роботи в умовах конфліктних та постконфліктних ситуацій / Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період: метод, рек. — Київ: МЖПЦ «Ла Страда-Україна», 2014 — С. 15—23
2. Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» / Відомості Верховної Ради України. — 2012. — № 16. — С. 146.
3. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zwebz/webproc4_1?pf3511=52046
4. Третиннікова Л. Діти, сім'ї яких опинилися в складних життєвих обставинах: Організація роботи в навчальних закладах // Соціальний педагог. — 2014- — №7--С. 41-57